

Fədakar ömrün elmi salnaməsi

□ DTX-nin Heydər Əliyev adına Akademiyasının Nəşriyyat Mərkəzi filologiya üzrə elmlər doktoru Cəlal Qasımovun "Bəkir Çobanzadə" kitabını çap etmişdir. Azərbaycan türkologiya elminin yaradıcılarından olan Bəkir Çobanzadənin həyat və fəaliyyəti, elmi və bədii yaradıcılığı indiyəcən kifayət qədər öyrənilsə də, C.Qasımovun tədqiqatı bu araşdırırmalar sırasında xüsusi yer tutur.

Məsələ bundadır ki, professor C.Qasımov cəmi 45 il ömür sürərək, məşum 1937-ci ildə 20-cə dəqiqəlik "məhkəmə prosesinin" hökmü ilə ölüm cəzasına məhkum edilmiş bu görkəmli şəxsiyyətin, böyük alimin həyat və yaradıcılığını bir çoxu bu günəcən də məxfilik qrifı altında saxlanılan arxiv sənədləri əsasında araşdırılmışdır. Beləliklə, müstəqil Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizlik xidməti polkovniki Cəlal Qasımov bu fədakar insanın adı və taleyi üzərinə sovet təhlükəsizlik xidmətinin polkovniki Yuvelian Sumbatovun yaxıldığı qara ləkəni silməyə nail olmuşdur.

Müəllifin qeyd etdiyi kimi, "Türk xalqlarının dilinin, ədəbiyyatının, folklorunun, bütövlükda mədəniyyət tarixinin araşdırılmasında müstəsna xidmətlər göstərmiş, türkologiya sahəsində ilk elmlər doktoru (1920) və professor (1922), görkəmli şair, ictimai xadim və böyük düşüncə sahibi olan" Bəkir Çobanzadə 1893-cü ildə Krimin Qarasubazar bölgəsinin Arqun kəndində çoban ailəsində anadan olmuşdur. İlk təhsilini kənd mollaxanasında alan Bəkir 14 yaşında ikən Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti onun fitri istedadını nəzərə alaraq, təhsilini davam etdirmək üçün İstanbula göndərmişdir. Burada Qalatasaray liseyini bitirdikdən sonra 1916-cı ildə Macarıstan-

da Budapeşt Universitetinin tarix-filologiya fakültəsinə qəbul olunmuşdur. Universitet təhsilini başa vurandan dərhal sonra doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş, 26 yaşında Budapeşt və Lozanna (İsvəçrə) universitetlərinin professoru seçilmişdir. Elə həmin il Krim Universitetinin rektoru təyin olunan Bəkir Çobanzadə 1924-cü ildə Azərbaycan hökumətinin dəvəti ilə Bakıya gəlmiş, BDU-nun professoru seçilmiş, 1929-cu ilə qədər burada kafedra müdürü və dekan vəzifələrində çalışmışdır. Ümumiyyətlə, həyatının Bakı dövrü görkəmli alimin elmi fəaliyyətinin ən səmərəli, ən möhsuldar mərhələsi sayılır. Alman, macar, fransız, ərəb, fars, rus və demək olar ki, bütün türk dillərini mükəmməl bilən, Şərqi və Qərbi fəlsəfələrini, ilahiyyati dərindən öyrənmiş alim müxtəlif bilik sahələrini əhatə edən 300-dən artıq elmi əsərin müəllifi olmuşdur. Ölkəmizdə peşəkar filologiya məktəbinin yaradılmasında onun müstəsna xidmətləri vardır. Professor C.Qasımovun haqlı olaraq yazdığı kimi, "Azərbaycan dilçilik elmi və Azərbaycan dilçiləri Bəkir Çobanzadənin köynəyində çıxmışdır."

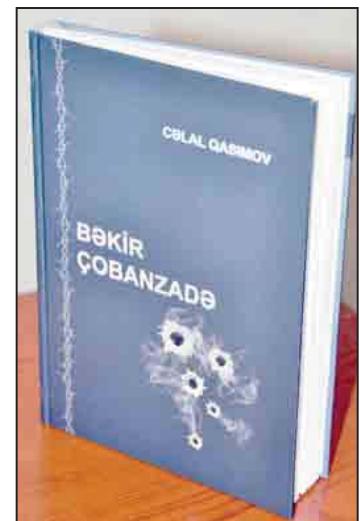
Bakıda yeni türk əlifbası üzrə komissiyanın işində fəal iştirak edən alim Birinci Türkoloji Qurultayın hazırlanması və

keçirilməsində aparıcı rol oynayaraq, türk birliyinin konturlarını cızan bir sıra tarixi sənədlərin qəbul edilməsinin təşəbbüskarı oldu. Doğrudur, sovet rejimi həmin qərarların çoxunun axıracan həyata keçirilməsinə imkan vermədi, ancaq bu təməyül türk dünyasında yeni düşüncəli ziyanın nəslinin yetişməsinə həllədici təsir göstərdi.

30-cu illərdə pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı, elmi araşdırırmalarını da davam etdirən Bəkir Çobanzadə 1931-ci ildə Moskvada Şərqi Xalqları İnstitutunun, 1932-ci ildə SSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya, 1935-ci ildə Azərbaycan filialının həqiqi üzvü, Paris Dilçilik Cəmiyyətinin üzvü seçilmişdir. Həmin dövrdə onun elmi-pedaqoji fəaliyyəti Özbəkistanın ali məktəbləri ilə də six bağlı olmuş, Fərqanə və Buxara pedaqoji institutlarında, Daşkənd Universitetində mühazirələr oxumuşdur.

Müəllif "milli ideyanın şəhididir" adlandırdığı qəhrəmanın həyat və mübarizə amalını belə səciyyələndirir: "Bəkir Çobanzadə qoyub getdiyi zəngin və qiymətli irsi ilə sübut etmişdir ki, onun Vətən sevgisinin coğrafiyası minlərlə imperiya qulunun vətən anlayışından daha geniş, daha dərindir. Görkəmli alim və ictimai xadim Bəkir Çobanzadə üçün Vətən tikanlı məftillər arasındaki torpaq sahəsi deyil, türk dünyasının özüdür".

Kitaba "Ön söz" yazmış filologiya elmləri doktoru Seyfəddin Rzasoy milli düşüncə tariximizdə Bəkir Çobanzadənin yerini belə müəyyənləşdirir: "Bəkir Çobanzadənin bu gün də milliliyini, müasirliyini, ak-

tuallığını itirməyən elmi-nəzəri görüşləri çağdaş dilçiliyimizin və ədəbiyyatşunaslığımızın daha da zənginləşməsində əvəzsiz mənbə rolunu oynamadıdır. Bu mənada Bəkir Çobanzadə bizim klassikimiz, tarixi şəxsiyyətimiz olmaqla yanaşı, həm də müasirimizdir. Bəkir Çobanzadə türkoloji fikir tariximizin bayraqdarıdır".

Professor Cəlal Qasımovun "Bəkir Çobanzadə" monoqrafiyası giriş və beş fəsildən ibarətdir. I fəsil görkəmli alimin həyatına, II fəsil dilçilik görüşlərinə, III fəsil ədəbiyyatşunaslıq araşdırırmalarına, IV fəsil folklor tədqiqatlarına, V fəsil isə bədii yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Peşəkar tədqiqatçı səriştəsi və yüksək vətəndaşlıq duyğusu ilə yazılmış bu əsəri tam əsasla çağdaş filologiya elmimizin ciddi uğuru kimi qiymətləndirmək olar.

Ramiz ƏSKƏR,
BDU-nun türkologiya kafedrasının müdürü,
filologiya üzrə elmlər doktoru,
professor